

Nr 152

Av herr **Werner m. fl.**, om en översyn av reglerna om skyddad och halvskyddad verksamhet.

(Lika lydande med motion nr 134 i Första kammaren)

Trygghet i anställning och arbete har med rätta kommit i blickpunkten. Att motverka arbetslöshet har blivit en av arbetsmarknadsverkets huvuduppgifter. Att skapa och vidmakthålla goda arbetsbetingelser är icke blott en uppgift för arbetsmarknadsstyrelsen utan ännu mer en angelägenhet som ständigt bör intressera arbetsmarknadens parter.

Ett väl utvecklat förhandlingssystem har under många år gett vårt land arbetsfred och de anställda acceptabla arbetsvillkor. Alla presumtiva arbetstagare har emellertid ej kunnat skörda frukterna härav. Icke så få marginalmänniskor (AMS har inom arbetsvården för år 1969 registrerat omkring 90 000 partiellt arbetsföra) med fysiskt och psykiskt handikapp eller därmed jämförliga svårigheter har hamnat utanför det ordinarie välfärdssystemet. I den mån icke anhöriga, socialvård eller försäkringskassa bidragit till deras försörjning har stat och kommun — ofta i samverkan — skapat speciella former av skyddat arbete, som beträffande själva tillsättningsproceduren varit skyddat från konkurrens utifrån, medan avsättningen av producerade varor och tjänster skolat fungera under de vanliga konkurrensreglerna på öppna marknaden. De olika typerna av skyddat arbete är beredskapsarbete, arkivarbete respektive arbete i skyddad verkstad. Enligt uppgift från AMS sysselsattes 8 847 personer i skyddad verkstad, 7 153 i arkivarbete och 4 818 i beredskapsarbete under perioden januari—november 1969. Arkivarbetet har med få undantag bedrivits av staten för statens räkning. Beredskapsarbetet har gällt uppdrag för stat, kommun och enskilda. De skyddade verkstäderna har haft primärkommunala eller landstingskommunala huvudmän, vilka erhållit statsbidrag enligt vissa normer, inte bara till verkstadsdriften utan också till byggkostnader och maskinanskaffning.

Tämligen oberoende av konjunkturerna har inte minst på grund av näringslivets snabba strukturomvandling antalet ständigt ökats av dem som endast under vissa betingelser är arbetsföra. Ökningen av antalet utrationaliserade människor är reell. Endast till en mindre del beror den på ett ökat antal formellt registrerade långtidssjuka, som de allmänna försäkringskassorna enligt givna direktiv skall remittera till arbetsvården för samråd om rehabiliteringsåtgärder. Mot denna bakgrund har representanter för arbetsmarknadsmyndigheterna vid skilda tillfällen offentligen fram-

fört önskemål om en utökning av skyddat arbete till att totalt omfatta närmare 100 000 arbetstagare. En viss utökning av antalet platser i arkivarbete och skyddad verkstad är utan tvekan motiverad icke minst med hänsyn till rådande undersysselsättning för många handikappade, som likt alla andra medborgare i princip har rätt till ett för dem lämpligt arbete.

Vad har det skyddade arbetet kostat? Detta är svårt att exakt säga, då avlönings- och bidragsprinciperna varit mycket disparata. För enbart verkstadssidan gäller sålunda ett statligt investeringsbidrag till byggnader och maskinanskaffning med hälften av kostnaden, i vissa fall två tredjedelar. För själva driften har statsbidraget stannat vid högst 2 000 kr. per år och arbetsplats. Det verkliga underskottet torde ha uppgått till mellan 6 000 och 7 000 kr. per år. Nästan lika många lönesystem som verkstäder — över hundratalet — har funnits. Exakt uppgift om medelförtjänstens storlek är ej tillgänglig, men utbetalad arbetslön torde i genomsnitt kunna uppskattas till omkring 5: 50 kr. per timme för år 1968. Därvid har icke hänsyn tagits till det faktum att i detta belopp för somliga starkt underproduktiva ingått en stor del inbakad i form av social lön, medan åter andra arbetstagarers insatser ej gett dem det tillskott i arbetslön som deras prestationer i och för sig skulle ha motiverat. Anförda förhållanden har varit en pådrivande faktor i de löneförhandlingar som lett till att ett avtal i Kommunalarbetareförbundets regi nu slutits för arbetstagarna vid de skyddade verkstäderna, innebärande en minimilön av 8: 23 kr. på dyrort 3 från och med år 1970. Under förutsättning av i övrigt oförändrade förhållanden måste därför driftunderskottet bli i motsvarande mån större. Samma avtal gäller även för beredskapsarbete åt handikappade. För arkivarbetarna gäller den statliga löneplanen från lönegrad 4 upp till lönegrad 23, varvid arbetsuppgifternas kvalifikationsgrad inverkat på inplacering i respektive lönegrad. Nästan alla är inplacerade inom lönegraderna 4—7, vilket i kronor räknat utgör 1 237—1 492 på dyrort 3.

En flerdubbling av antalet platser vid skyddade verkstäder måste få påtagliga samhällsekonomiska konsekvenser med indirekta företagsekonomiska följder, då den skyddade sektorns samlade konkurrenskraft kan bli betydande och kännbar för somliga enskilda företag, som med rätt eller orätt kan uppfatta situationen som en konkurrens på icke lika villkor. Från de enskilda arbetstagarernas synpunkt anmäler sig dessutom mycket starka betänkligheter mot alla säranordningar som inte är oundgängligen nödvändiga. I samklang med fackföreningsrörelsens intentioner har nya signaler hissats inom arbetsmarknadsverket. Ett uttryck härför är den s. k. »öppna förmedlingsverksamheten», där arbetsförmedlingen tillhandahåller listor över lediga platser men i övrigt ej utövar någon aktiv förmedlingsverksamhet. Endast för den som själv önskar skall erbjudas personlig konsultation på yrkesexpedition eller hos yrkesvägledare samt introduktion och andra vägbanande åtgärder för den som behöver ta arbetsvårdens tjänster i anspråk. I sistnämnda fall kommer de hjälpsökande i ett centralt socialregis-

ter, som med datamaskinens hjälp i en framtid under olyckliga omständigheter kan bli ett hot mot den personliga integriteten och den enskildes önskan att beträffande sina mer personliga förhållanden vara anonym.

Utvecklingen på arbetsvårdens område kan utan att någon egentligen vill det lätt leda till en ohållbar situation med framtida motsatsförhållande mellan samhälle och enskilt näringsliv och till en kategoriklyvning av befolkningen i fria, bedömda och bedömare. Andra utvägar att i större skala lösa sysselsättnings- och försörjningsfrågan för de handikappade (och hit hör också ofta den äldre arbetskraften) måste därför prövas. En sådan alternativ lösning finns redan i princip skisserad av AMS, nämligen den s. k. halvskyddade verksamheten. Både enskilda arbetsgivare och kommuner, som till avtalsenlig lön anställer handikappade, vilka i den aktuella arbetsuppgiften är klart underproduktiva i jämförelse med genomsnittsarbetaren, kan få kompensation härför, om staten genom länsarbetsnämnden efter samråd med facklig organisation medverkar till och godkänner anställningen. Ersättningen utgör f. n. 2 500 kr. per halvår och individuell arbetsplats. Enligt uppgift befann sig endast 1 063 personer i sådan anställning den 30 november 1969. Möjligen kan detta bero på det faktum att länsarbetsnämnden haft svårt att informera och ackvirera med hänsyn till gällande bestämmelser, som från början endast talat om nyanställning men numera enligt praxis tillåter en 50 %-regel, innebärande bidrag för högst lika många redan anställda partiellt arbetsföra som nytillkommande anställda genom länsarbetsnämnden.

Fördelningen av handikappade såsom redan anställda respektive fortfarande arbetssökande följer knappast någon 50 %-regel. För en redan anställd handikappad är det dessutom lättare att få stanna kvar i ett lönsamt företag än det är möjligt att där få in någon nyanställd, som kunde komma att minska produktionsgenomsnittet per arbetstagarare. Mycket talar för att man på detta område ej längre bör skilja mellan förebyggande åtgärder i form av utökad företagshälsovård och arbetarskydd å ena sidan och en rimlig ekonomisk kompensation från staten å den andra sidan, ej heller göra någon konstlad gräns mellan redan anställda och sådana som fortfarande är mer eller mindre oförskyllt arbetssökande.

Länsarbetsnämndernas nuvarande organisation har ej kapacitet att klara en så väsentligt utökad aktivitet utan behöver i så fall förstärkas med extra expertis, i första hand någon socialingenjör med god kännedom och erfarenhet av det moderna arbetslivets villkor, samt med läkare som har arbetsmedicinsk och/eller socialmedicinsk sakkunskap — detta för att missbruk skall kunna undvikas och stipulerade förmåner komma de enskilda till del vilka verkligen behöver ett sådant skydd som här skisserad samverkan i stor skala mellan näringsliv och samhälle innebär. Det troliga antalet sådana individuella arbetsplatser, där staten kan medverka till att skapa säkert samarbete för att skydda tryggheten i arbete och anställning

kan ej på förhand anges exakt, men en siffra på mellan 20 000 och 30 000 förefaller ej orealistisk till att börja med.

Under nuvarande förhållanden får alla företag vara med om att via skattsedeln finansiera den handikappade arbetskraftens sysselsättning för försörjning. Den återbäring av skatt som statsbidragets kompensation på sätt och vis utgör är långtifrån så stor att man kan tala om subvention.

Renodlat företagsekonomiskt torde transaktionen med anställda i halvskyddad sysselsättning ej ge någon vinst. Den kan däremot skapa goodwill för företaget och inom företaget. En satsning i större skala på halvskyddad verksamhet kan under gynnsamma omständigheter för samhället innebära nationalekonomiska indirekta vinster genom minskade uttag från försäkringskassor, socialvård etc. Viktigast är emellertid den nya arbetsetik som tar gestalt i form av ett kontinuerligt samspel av sunt förnuft och hänsyn och som därför kan skapa ett bättre arbetsklimat för många enskilda människor.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa

1. att översyn göres av formerna för s. k. halvskyddad verksamhet så att det blir ett arbetsgivarintresse att aktivt medverka i större utsträckning än nu;

2. att översyn göres av reglerna för statsbidrag för skyddad respektive halvskyddad verksamhet med syfte att samordna dem för att underlätta övergången från skyddat arbete till halvskyddat; samt

3. att arbetsmarknadsstyrelsen får i uppdrag att i samarbete med företrädare för arbetsmarknadens parter samt medicinsk, teknisk, psykologisk och administrativ sakkunskap skyndsamt utreda härmed sammanhängande detaljfrågor och inkomma med förslag till serviceorganisation för en så utökad verksamhet.

Stockholm den 21 januari 1970

<i>Mårten Werner (m)</i>	<i>Hugo Bengtsson (s)</i> i Landskrona	<i>Stig Josefson (cp)</i> i Arrie
<i>Arvid Nilsson (fp)</i> i Lönsboda	<i>Eric Nelander (fp)</i>	<i>Rolf Clarkson (m)</i>
<i>Karin Wetterström (m)</i>	<i>Villiam Björk (s)</i> i Påarp	<i>Thyra Löfqvist (s)</i>
<i>Einar Larsson (cp)</i> i Borrbý	<i>Arne Persson (cp)</i> i Heden	<i>Per-Eric Ringaby (m)</i>
<i>Filip W. Fridolfsson (m)</i> i Stockholm	<i>Gunnar Oskarson (m)</i>	<i>Bengt Börjesson (cp)</i> i Falköping